

Тележкіна О. О. Застосування методів технології розвитку критичного мислення у викладанні фахової української мови / О. О. Тележкіна // Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ [Електронний ресурс] : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (5 березня 2016 р.). — К. : КНЕУ, 2016. — С. 207–210. — Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/17600>

Тележкіна О. О.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства,
доцент кафедри українознавства та латинської мови
Національного фармацевтичного університету

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ВИКЛАДАННІ ФАХОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У пропонованій статті автор розглядає можливість застосування під час викладання української фахової мови такої педагогічної системи, як технологія розвитку критичного мислення. Дослідник здійснює аналіз окремих її методів і прийомів й окреслює перспективи їх запровадження в навчальний процес у вищій школі, а також робить висновок про те, що інноваційні технології навчання, які відбивають сутність майбутньої професії, формують професійні якості фахівця, що актуалізує необхідність їх інтеграції в навчально-пізнавальну діяльність студентів в освітньому процесі.

In this paper, the author examines the possibility to use such an educational system like technology of critical thinking development during teaching of the professional Ukrainian language. The researcher analyzes some of its methods and techniques and outlines the prospects for their introduction in the educational process in high school. The author concludes that innovative learning technologies that show the essence of a future profession form professional qualities of a

specialist, and it actualizes the necessity for their integration in educational and cognitive activity of students in the educational process.

Ключові слова: освітній процес, педагогічна система, інноваційні технології навчання, навчально-пізнавальна діяльність, технологія розвитку критичного мислення, українська фахова мова, професійні якості фахівця.

Keywords: educational process, educational system, innovative learning technologies, educational and cognitive activity, technology of critical thinking development, professional Ukrainian language, professional qualities of a specialist.

Підґрунтя освітньої парадигми ХХІ століття складає концепція збалансованого розвитку, де освіта розглядається не як статична, а як динамічна система, що передбачає поєднання та взаємне доповнення процесів оволодіння знаннями й набуття соціального досвіду, і позиціонується як партнерська освіта. Сутність такого розвитку освітньої системи якнайкраще передає думка американського філософа і педагога Дж. Дьюї, який свого часу дійшов висновку, що «фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні учням інформації, а в тому, щоб розвивати в них критичний спосіб мислення» [5]. До переходу від «накопичувальної моделі освіти» (тобто статичної) до «визвольної моделі» (динамічної) закликав і бразильський психолог-педагог П. Фрейре, який наголошував на тому, що «банківська модель освіти» передбачає механічне передавання інформації і нетворче, некритичне механічне засвоєння знань, натомість навчання, що ґрунтується на концепції визвольної освіти, полягає у створенні проблеми й розгортанні діяльності, що передбачає взаємодію учителя й учня, а відтак – діалог, мета якого – дослідження об'єкта пізнання [21].

Одним із шляхів переходу до динамічної системи освіти є застосування технологій активного навчання, з-поміж яких вирізняється технологія розвитку критичного мислення. Проблеми створення теоретичного підґрунтя і практичного запровадження цієї педагогічної технології у своїх працях

зверталися зарубіжні педагоги і психологи, зокрема Д. Брунер, Дж. Гілфорд, Д. Клустер, А. Кроуфорд, Г. Ліндсней, Д. Макінстер, І. Мороченкова, Т. Ноель-Цигульська, С. Метью, В. Саул, Д. Стіл, Ч. Темпл, Р. Томпсон, С. Уолтер, К. Халл, Д. Халперн, П. Фачоне та ін., а також теретики і практики вітчизняної педагогічної думки І. Баранова, А. Брушлінський, Д. Вількєєв, Н. Вукіна, Н. Дементієвська, З. Калмикова, І. Карпова, О. Марченко, О. Матюшкін, Л. Пилипчатіна, О. Пометун, Ю. Сугрובה, І. Сущенко, Х. Тамбовська, С. Терно, О. Тягло, Т. Хачумян, Н. Череповська та ін. У працях названих дослідників висвітлювалися як загальні положення щодо розвитку названої інноваційної освітньої технології, так і принципи її застосування при викладанні різних дисциплін. Так, у розвідках І. Большакової [1], О. Давиденко [3], Г. Митчик [9], О. Павловської [13], В. Соловйової [14] викладені основні засади застосування різних методів технології розвитку критичного мислення учнів на уроках української мови в загальноосвітній школі. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, дотепер не були розглянуті можливості застосування розглядуваної педагогічної технології на заняттях з фахової української мови у вищій школі. Це і підтверджує актуальність порушеної проблеми.

Мета нашої статті – проаналізувати можливості запровадження окремих методів технології розвитку критичного мислення на заняттях з української мови за професійним спрямуванням.

Технологія розвитку критичного мислення – це педагогічна система, спрямована на формування у того, хто навчається, аналітичного мислення. Мета технології – навчити такого сприйняття навчального матеріалу, в процесі якого інформацію, яку отримує студент, можна розуміти, сприймати, порівнювати з особистим досвідом і на її основі сформулювати власне аналітичне судження.

На думку Д. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл – авторів методичної системи «Читання та письмо для розвитку критичного мислення»: «Критичне мислення – це складний ментальний процес, що починається із залучення інформації та

закінчується прийняттям рішення» [15]. У продовження сказаного наведемо бачення П. Фачоне, який критичне мислення і критичного мислителя потрактує як «цілеспрямовану, саморегульовальну систему суджень, що застосовуються для інтерпретації, аналізу, оцінювання й формулювання висновків, а також для пояснення доказових, концептуальних, методологічних, критеріологічних або контекстуальних розмірковувань, на яких сама система суджень ґрунтується. Критичне мислення важливе як інструмент для дослідження. Ідеальний критичний мислитель тямущий, добре інформований, розумно довірливий, неупереджений, гнучкий, справедливий в оцінках, чесно визнає власні слабкості, розсудливий при прийнятті рішень, готовий переглянути свою точку зору, має чітке уявлення про предмет, спокійний у складних ситуаціях, наполегливий у пошуках потрібної інформації, розумний у виборі критеріїв, спрямований на пізнання й отримання результатів, які настільки є точними, наскільки цього потребують обставини і предмет дослідження» [20].

З огляду на це учені виділяють такі принципи розвитку уміння мислити критично:

- інформаційної насиченості навчального і практичного матеріалу;
- соціальної обумовленості предмета осмислення;
- комунікативності в процесі осмислення проблеми та її обговорення;
- проблемності змісту матеріалу; мотивації і потреби набувати знання;
- науковості, істинності і доступності інформації;
- спадковості навчання мислити [18].

На різних етапах навчання критичного мислення науковці радять удаватися до різних методів. Так, базові заняття передбачають застосування таких методів, як структурований огляд, знаємо – хочемо дізнатися – дізналися, читання в парах, узагальнення в парах, лінія цінностей, «мозковий штурм», дошка запитань, пошук запитань, спрямоване читання, «Акваріум», «Павутинка дискусій», «М-схема» та ін.

Усі названі методи спрямовані на розвиток мислення студентів, вироблення уміння знаходити рішення у тій чи тій проблемній ситуації й однаково ефективно можуть бути запроваджені на заняттях з української мови за професійним спрямуванням (залежно від тематичного наповнення і рівня підготовки студентів).

Так, при вивченні теми «Правопис слів іншомовного походження», що безпосередньо пов'язана з оперуванням студентами термінологічною лексикою, на нашу думку, можна використати такі методи технології розвитку критичного мислення.

На стадії «Виклик» (актуалізація пізнавальних процесів) застосовуємо:

а) *структурований огляд* – коротку лекцію, повідомлення або пояснення, що дається на початку заняття, щоб зацікавити студентів, репрезентувати ключові поняття і підготувати їх до засвоєння матеріалу з теми;

б) «*знаємо – хочемо дізнатися – дізналися*» – у процесі роботи студентів спочатку просять подумати над тим, що вони вже знають з теми цього заняття (у таблиці знак «V»), чого вони не знають, але для них актуально про це дізнатися (у таблиці знак «?»), що дізналися на занятті (у таблиці знак «+») (остання графа таблиці заповнюється на стадії «рефлексії»).

V знаємо	? хочемо дізнатися	+ дізналися

На стадії «Побудови знань» (засвоєння змісту) доцільно вдатися до таких методів:

а) *взаємоопитування в парах* – двоє студентів, опрацьовуючи теоретичний матеріал із теми заняття, роблять паузу після кожної значущої позиції і ставлять один одному запитання різного рівня за змістом прочитаного (ця форма, крім того, сприяє розвитку комунікативних навичок);

б) *діаграма Венна* – техніка графічного подання інформації, що виявляється при обговоренні двох ідей, між якими існують спільні й відмінні риси (наприклад, правопис літер «и» та «і» після приголосних); інформацію

подано у вигляді двох або кількох кіл, які накладають одне на одне пропорційно до збігу чи відмінностей, виявлених у процесі обговорення (застосовується для індивідуальної роботи).

На стадії «Консолідація» (рефлексія) правомірно використати *метод кластерів* – це спосіб графічної організації матеріалу, який дозволяє зробити наочними ті мисленнєві процеси, які відбуваються при зануренні в ту чи ту тему. Кластер відображає нелінійну форму мислення, тому іноді такий спосіб називають «наочним мозковим штурмом» (виконується індивідуально).

Застосування методів технології розвитку критичного мислення на заняттях фахової української мови позитивно впливатиме на удосконалення мисленнєвих і мовленнєвих навичок студентів, розвиток їхніх творчих здібностей, умінь і навичок оперувати мовними категоріями, чітко й логічно вибудовувати висловлювання в усній чи писемній формі відповідно до комунікативної інтенції і конкретної ситуації спілкування.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що інноваційні педагогічні технології, які відбивають сутність майбутньої професії, сприяють формуванню професійних якостей фахівця, і тому їх необхідно застосовувати разом з іншими видами навчально-пізнавальної діяльності студентів в освітньому процесі вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большакова І. Інновації в освіті. Технологія розвитку критичного мислення / І. Большакова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.edustartup.com.ua>.

2. Вукіна Н. В. Критичне мислення : як цьому навчати : [науково-методичний посібник] / Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П., Сущенко І. М.; наук. ред. О. І. Пометун. – Х. : Основа, 2007. – 190 с.

3. Давиденко О. М. Розвиток критичного мислення на уроках мови і літератури / О. М. Давиденко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2005. – № 2. – С. 7 – 8.

4. Драгоманова І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Драгоманова, І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 351 с.
5. Дьюи Дж. Моє педагогічне кредо / Дж. Дьюи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://altruism.ru/sengine.cgi/5/7/8/7/9>.
6. Клустер Д. Що таке критичне мислення? / Д. Клустер // Перемена. – 2001. – № 4. – С. 5 – 13.
7. Линдсней Г. Творческое и критическое мышление / Линдсней Г., Халл К. С., Томпсон Р. Ф. // Хрестоматия по общей психологии; ред. Ю. Б. Гиппенрейгер, В. В. Петухова. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – С. 130 – 145.
8. Марченко О. Г. Формування критичного мислення школярів / О. Г. Марченко. – Х. : Основа; Тріада +, 2007. – 160 с.
9. Митчик Г. Ф. Творчі сходинки. Розвиток критичного мислення на уроках української мови / Г. Ф. Митчик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/camelios1/ss-42025642>.
10. Мороченкова І. А. Проблеми и пути формирования критического мышления студентов университета / И. А. Мороченкова // Проблемы высшего и среднего образования. – 2005. – № 6. – С. 12 – 18.
11. Ноэль-Цигульская Т. О критическом мышлении / Т. Ноэль-Цигульская [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://noelrt.com>.
12. Основи критичного мислення : [навчальний посібник] / [Пометун О. І., Пилипчатіна Л. М., Сущенко І. М., Баранова І. О.]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. – 2010. – 216 с.
13. Павловська О. В. Розвиток критичного мислення у навчальному процесі / О. В. Павловська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ipro.org.ua/files/Українська.../Розвиток.doc
14. Соловйова М. В. Застосування технології розвитку критичного мислення у процесі викладання української мови та літератури / М. В. Соловйова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : chervonakalina.ucoz.com/.../dosvid_roboti.doc.

15. Сугрובה Ю. Ю. Формування критичного мислення – інноваційна педагогічна технологія / Ю. Ю. Сугрובה, І. Д. Карпова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ifnmu.edu.ua/images/stories/docs/statti.../2.doc
16. Стіл Дж. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів» / Д. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл. – К. : Науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект», 2001. – 104 с.
17. Терно С. Світ критичного мислення : образ та мімікрія / С. Терно // Історія в сучасній школі. – 2012. – № 7 – 8. – С. 27 – 39.
18. Технології розвитку критичного мислення учнів / [Кроуфорд А., Саул В., Метью С., Макінстер Д.; наук. ред. і передм. О. І. Пометун]. – К. : Плеяди, 2006. – 220 с.
19. Тягло О. В. Критичне мислення : [навчальний посібник]. – Х : Основа, 2008. – 189 с.
20. Фачоне П. Критическое мышление : отчёт об экспертном консенсусе в отношении образовательного оценивания и обучения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://evolkov.net/critic.think/basics/delphi.report.html>.
21. Фрейре П. Формування критичної свідомості / П. Фрейре. – К. : Юнісерс, 2003. – 176 с.
22. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.